

Valtio-opin sukupuoli

JAANA KUUSIPALO

Oma kiinnostukseni politiikan tutkimukseen lähti 1980-luvun lopulla feministisistä tutkimusintresseistä, joihin kuuluivat naisten aliedustus politiikassa sekä näkymättömyys ja marginalisoiminen poliittisessa historiassa. Tuolloin meitä feministisestä tutkimuksesta kiinnostuneita valtio-opin jatko-opiskelijoita oli Suomessa vain muutama. Varhaisesta äänioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta huolimatta naisten osuus Suomen eduskunnassa ja politiikan huippuasemissa, kuten hallituksessa, oli vielä tuolloin vaatimatonta. Sukupuolen merkitystä politiikassa tai poliittisessä ajattelussa ei kuitenkaan pidetty erityisen tärkeänä tutkimusaiheena.

Marja Keräsen (1993) tutkimuksen mukaan tätä voi selittää se, että vuosina 1945–1965 suomalainen valtio-oppi ja erityisesti sodanjälkeinen behavioralismi sulki sukupuolen pois valtio-opin kaanonista. Behavioralismi tavoitteli ”objektiivista ja faktuaalista tietoa, jonka ymmärrettiin olevan sukupuoleton, neutraalia ja universaalia”. Sukupuoli oli mukana esimerkiksi vaalitutkimuksissa, mutta vain taustatekijänä, jonka avulla tuotettiin sukupuolittuneita kategorioita, kuten poliittisesti aktiiviset (miehet) ja passiiviset (naiset) kansalaiset. Käytetyt poliittisen aktiivisuuden (miehiset) kriteerit olivat lisäksi ”amerikkalaista tuontitavaraa”, eivätkä soveltuneet Suomeen, jonne kotirouvainstituutio ei koskaan oikein kotiutunut. (Emt. 170–187.)

Naisten marginaalinen asema Suomen politiikassa näyttää ajallisesti käyvän yksiin ajanjakson kanssa, jolloin naiset puuttuivat myös valtio-opin professorikunnasta. Suomen ensimmäinen naispuolinen valtio-opin professori oli Lolo Krusius-Ahrenberg Helsingin ruotsinkielisessä kauppakorkeakoulussa (1948–1972). Seuraavan kerran nainen valittiin professorin tehtävään vuonna 2003, kun Tuija Pulkkinen sai valtio-opin professorin viran Jyväskylän yliopistossa. Samaisena vuonna myös Suomen ensimmäinen naispääministeri aloitti tehtävässään. Sen jälkeen kului lähes 10 vuotta ennen kuin valtio-oppiin nimitettiin lisää naisprofessoreita. Tämä tapahtui samoihin aikoihin kun järjestyksessä toinen naispääministeri ja ensimmäinen naispuolinen (1.) valtiovarainministeri saivat salkkunsaa. Vuonna 2012 Maija Setälä Turun yliopistossa ja vuonna 2013 peräti kolme naista valittiin valtio-opin professorin virkaan. Yksi heistä oli Kaisa Herne, joka oli Tampereen yliopiston ensimmäinen nainen tässä virassa. Valtio-opin (tai kansainvälisen politiikan) professoreina on Suomessa toiminut kahdeksan naista ja 61 miestä. Tämä tarkoittaa, että 12 prosenttia valtio-opin (tai kansainvälisen politiikan) professoreista on ollut naisia vuosina 1924–2022. Ensimmäistä lukuun ottamatta kaikki muut naisprofessorit on valittu tehtäväänsä viimeisen 20 vuoden aikana. (Ks. Ahonen 2021, liite.)

Huomionarvoista on, että tästä pienestä valtio-opin naisprofessorien joukosta kolme on meritoitunut myös sukupuolentutkimuksen alalla. He ovat Marja Keränen, Anne Maria Holli ja Tuija Pulkkinen, joista jälkimmäinen on nykyisin Helsingin yliopiston sukupuolentutkimuksen professori. Anne Maria Holli tunnetaan urauurtavasta työstään tasa-arvopolitiikan ja tasa-arvotutkimuksen tutkijana ja Tuija Pulkkinen tutkimustyöstään feministisen teorian ja poliittisen filosofian saralla. Lisäksi aikaisemmin Tampereen yliopiston sukupuolentutkimuksen professorina

toiminut politiikan tutkija Johanna Kantola on juuri valittu eurooppalaisten yhteiskuntien ja niiden politiikan tutkimuksen professoriksi Helsingin yliopistoon.

Juhlissaan suomalaisen valtio-opin satavuotistaivalta yliopistollisena tieteenalana vuonna 2021 *Politiikka*-lehti (63:4, 2021) julkaisi Keskustelua-osiossa viisi suomalaisen valtio-opin historiaa tai nykytilaa käsittelevää kirjoitusta. Niistä neljä oli miesten kirjoittamia. Näistä kolme oli alun perin kirjoitettu osaksi Valtiotieteellisen yhdistyksen kotisivuilla julkaistua valtio-opin satavuotisjuhluvuotta käsittelevää juttusarjaa, ja neljäs pohjautui vuonna 1986 julkaistuu kirjaan. Tekstit kertoivat miesten tekemisistä, mikä on ymmärrettävää, koska naisia ei juuri alalla ole ollut.

Mutta olihan heitä, pioneereja, kuten professori emeritat Elina Haavio-Mannila ja Sirkka Sinkkonen. Molempien kontribuutio politiikan naistutkimukseen on ollut merkittävä niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin. Haavio-Mannila oli Helsingin yliopiston sosiologian professori, Sinkkonen Kuopion yliopiston terveyshallintotieteen professori, mutta oli toiminut myös Helsingin yliopiston virkaatekevänä valtio-opin apulaisprofessorina (1971–1973). Haavio-Mannila ja Sinkkonen esittelivät naisten asemaa Suomen politiikassa kansainvälisissä antologioissa ja toivat jo varhain esiin naisliikkeen roolin poliittisen agendan rakentajana (Sinkkonen ja Haavio-Mannila 1981; Haavio-Mannila ym. 1983).

Politiikka-lehden juhlaosiossa ääneen pääsee kyllä myös naispuolisia politiikan tutkijoita, kuten Valtiotieteellisen yhdistyksen silloinen puheenjohtaja Emilia Palonen toimitussihteeri Annu Perälän kirjoittamassa raportissa *Valtio-opin monet yhteisöt*. Muuten tämä lehden numero voi antaa varsin synkeän kuvan omasta oppiaineesta valtio-oppia opiskeleville nuorille naisille, joille ei ehkä löydy esikuvaa valtio-opin miessankareiden joukosta. Naisten kokema esikuvien puute ja ulkopuolisuuden tunne tulivat esiin myös Johanna Kantolan (2005) tekemässä tutkimuksessa Helsingin yliopiston valtio-opin laitoksen tasa-arvotilanteesta. No, ei mikään ihme. Voi vain toivoa, että naisten ja muunsukupuolisten määrä lisääntyy valtio-opin opettajakunnassa tulevaisuudessa. Ehkä tähän pulmaan auttaa myös itse politiikan naisistuminen ja (toimijoiden) moninaistuminen.

Tämä tarina päättyykin ”onnellisesti” nykyhallitukseen, jota johtaa nuori nainen ja sen naisviisikkoon, jonka muodostavat hallituspuolueiden johtajat. Kun vielä perussuomalaisten johtaja on nainen, toisen suuren oppositiopuolueen puheenjohtajalle lienee nyt kertynyt kokemusta siitä, miltä tuntuu olla ”ainokainen” eli ainoa oletetun sukupuolensa edustaja naisoletettujen joukossa.

Nykyhallituksen kokoonpano herättää myös kysymyksen siitä, mitä on tapahtunut kansalliselle politiikalle tai politiikassa sellaista, mikä on mahdollistanut naisten uudet aluevaltauksset ja osin jo niiden vakiinnuttamisenkin politiikan huipulla.

Ehkä yksi selitys löytyy Euroopan integraatiosta, joka on kaventanut kansallisvaltioiden valtaa myös talous- ja ulkopoliitikassa. Jälkimmäistä tuottanee myös Suomen tuleva jäsenyys Natossa. Yvonne Hirdman (1990, 113) ennakoi jo yli 30 vuotta sitten, että naisten edustus politiikassa tulee kasvamaan, mutta siinä vaiheessa kansallisen politiikan liikkumatila on jo dramaattisesti kaventunut, koska sitä ohjaavat ylikansallisella tasolla tehdyt taloudellis-poliittiset raamit. Huipulla tuulee myös toisesta suunnasta: vaikka naiset ovat nyt paremmin edustettuina politiikassa, tätä kautta on yhä vähemmän saavutettavissa, koska ”[v]altion, politiikan ja julkisen sektorin valta on kutistunut finanssi- ja markkinavetoisessa taloudessa ja yhteiskunnassa” (Julkunen 2009, 102).

Mutta ei unohdeta toimijoita. Jo 1960-luvulla alkanut moderni feministinen liike ja tutkimus sekä tasa-arvopolitiikan saavutukset ovat tasoittaneet erityisesti nuorimpien naissukupolvien tietä myös politiikan huipulle. Toki myös globaali, verkossa sanomaansa levittävä feministinen liikehdintä, kuten *Me too*, on ollut äärimmäisen tärkeä ”emansipaatioliike” identiteettinsä kanssa kamppailevalle sukupolvelle. Onhan se antanut nyt myös henkilökohtaiseksi (yksilön) oikeudeksi mielletyn ja sitä tukevan digitaalisen joukkovoiman sanoa ”ei” syrjinnälle, kiusaamiselle, häirinnälle ja väkivallalle mukaan lukien henkinen väkivalta ja painostus.

Sukupuolisokeus, -kuurous ja -mykkyys tarkoittavat sitä, että ”ihmiset organisaatioissa kiellettyvät näkemästä, kuulemasta ja puhumasta sukupuolesta ja sen merkityksestä” (Horelli ja Saari 2002, 63; Kantola 2005, 31). Intersektionaalinen näkökulma puolestaan haastaa myös vanhempien sukupolvien edustajat tarkastelemaan yhteiskuntaa ja sen toimijoita ei vain sukupuolislilmälasiin¹ (jotka tosin voisivat auttaa ”sukupuolisokeaa” valtio-oppia), vaan sateenkaarenvärisen spektrin läpi. Niiden avulla voisimme havaita toisiaan risteävät, eriarvoisuutta tuottavat erot. Eriarvoisuus jos mikä on politiikkaa, vallan tuottamaa ja kenttä, jossa vallasta taistellaan, minkä luulisi kiinnostavan politiikan tutkijoita.

VIITE

1. ”Sukupuolineutraaliuden sijaan pyritään sukupuolitietoisuuteen ja kannustetaan pitämään sukupuolinäkökulma mukana jokapäiväisessä työssä” (STM 2021, 9).

LÄHTEET

- Ahonen, Pertti. 2021. Hegemonia Suomen valtio-opissa. *Politiikka* 63:2, 188–204.
- Haavio-Mannila, Elina, Anttonen, Kaija ja Suominen-Vesterinen, Riitta (toim.). 1983. *Keskeneräinen kansanvalta. Naiset Pohjoismaiden politiikassa*. Oslo: Pohjoismaiden ministerineuvosto.
- Hirdman, Yvonne. 1990. Genussystemet. Teoksessa *Demokrati och makt i Sverige, Maktutredningens huvudrapport*. Tukholma: Statens offentliga utredningar (SOU) 1990: 44. 73–116.
- Horelli, Liisa ja Saari, Milja. 2002. *Tasa-arvoa valtavirtaan. Tasa-arvon valtavirtaistamisen menetelmiä ja käytäntöjä*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2002:11. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Julkunen, Raija. 2009. *Työelämän tasa-arvopolitiikka*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:53. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kantola, Johanna. 2005. *Mykät, kuurot ja kadotetut: Sukupuolten välinen tasa-arvo Helsingin yliopiston valtio-opin laitoksella*. Nide 29/Acta politica. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Keränen, Marja. 1993. *Modern Political Science and Gender. A Debate Between the Deaf and the Mute*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Sinkkonen, Sirkka ja Haavio-Mannila, Elina. 1981. *The Impact of the Women’s Movement and the Legislative Activity of Women MP’s on Social Development*. Teoksessa Margherita Rendel (toim.), *Women, Power and Political System*. Lontoo: Gross Helm.

STM. 2021. *Sukupuolisilmäläsit käytössä. Käsikirja ministeriöiden tasa-arvotyön tueksi*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:8. Helsinki: STM.

KIRJOITTAJATIEDOT

JAANA KUUSIPALO

YTT, tutkija, tuntiopettaja

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta (SOC)

Tampereen yliopisto